

AGRICULTURA I CONSERVACIÓ

FRANCESC GIRÓ
Carrer Oliva, 26, 3, B
17600 FIGUERES
Alt Empordà

SUMMARY

The unique character of our countryside is being destroyed by a far-reaching agricultural revolution. Behind this process lies a combination of new farm technology and the subsidies of the Common Agricultural Policy since January 1986 when Spain became a member of the EEC. These subsidies at the expense of the consumer and taxpayer, are making it profitable for farmers to turn the countryside into a vast food factory, even though much of their extra output is destined to join Europe's expensive mountains of surplus produce. In this paper, the author points out the causes and consequences of this agricultural revolution and solutions are proposed in order to find a way that could help to save our natural heritage.

INTRODUCCIÓ

Fins fa molt pocs anys, els pagesos eren un element inseparable d'un paisatge natural humanitzat on l'home vivia en un cert equilibri amb la natura. Avui, però, el panorama està canviant. Molts pagesos s'afanyen a drenar bé les closes on abans pasturava el bestiar per llaurar-les i sembrar-hi blat de moro, ordi o gira-sol. Els animals passen la major part de la vida entre murs i alimentats amb pinso. Els fems i sucs no són reaprofitats moltes vegades i van a parar als cursos d'aigua causant la corresponent contaminació. Les tanques i fileres d'arbres són un destorb per als tractors cada cop més grans i ràpids, destorb que cal eliminar. Els erms que havien estat abandonats durant més de quaranta anys, ara són llaurats i conreats altra vegada.

Els efectes immediats de tot això són, en primer lloc, un empobriment de la flora i la fauna a les zones rurals i per tant, un progressiu aïllament de les poblacions salvatges d'animals i plantes que cada cop van quedant recloses en "illes de natura". Una altra conseqüència de tot això és que el paisatge canvia, tornant-se cada cop més uniforme, més semblant cada dia a les grans planes cerealeres de l'Amèrica del Nord.

L'entrada d'Espanya dins la CEE no ha fet res més sinó accelerar aquest procés que, d'altra banda, es produïa des de fa uns anys d'una manera generalitzada a la resta d'Europa. La reforma de la PAC pot reorientar aquesta tendència, i en alguns països del nord d'Europa es comencen a prendre mesures per a protegir el paisatge i els sistemes naturals en zones rurals. Totes aquestes iniciatives ens permeten de tenir esperança en el futur i pensar que el camp del demà no serà només una fàbrica eficient per a la producció d'aliments sinó que, a més, continuarà essent un ambient apte per a la vida de molts éssers vius no explotats per l'home i, en molts casos, un paisatge atractiu i agradable amb cada cop més racons destinats al lleure i al gaudi del públic.

LA REVOLUCIÓ AGRÍCOLA

Els primers grans canvis en el paisatge natural es produïren sobretot al Neolític amb l'aparició de l'agricultura. Malgrat la progressiva ocupació de les millors terres pels pagesos, la majoria d'animals i plantes salvatges s'anaren habituant als canvis produïts per l'Homo Sapiens. Fôu a la conca mediterrània on l'agricultura tingué els efectes més destructius. Fins que hom no s'adonà de les conseqüències de l'erosió i de la necessitat d'adobar els camps, es perderen per sempre milions de metres cúbics de terra fèrtil.

El creixement de la població humana féu que als segles XVII, XVIII i XIX es produís una demanda de nous terrenys per a l'agricultura. Fou en aquests segles quan es dessecaren la majoria d'estanys i aiguamolls del nostre país i quan es produí segurament la desforestació de grans àrees. A la primèria del segle XX, Catalunya era un país desforestat i amb la quasi totalitat del territori ocupat per l'agricultura o la ramaderia.

Malgrat tot això, el paisatge rural s'integrava en el medi natural i la majoria d'animals i plantes trobaven en els ambients humanitzats bones condicions per a viure-hi.

Durant la primera meitat del segle, es produeix la progressiva mecanització del camp que comporta, sobretot, la necessitat de treballar camps més grans i la possibilitat de treballar més de pressa. Entre els anys 50 i 60 es produeix l'anomenada revolució verda amb l'aparició dels fertilitzants sintètics, els pesticides i els herbicides. La maquinària agrícola és cada cop més ràpida, més gran i més eficient. El bestiar comença a ésser estabulat i és alimentat amb pinsos i farratge.

L'any 1986, l'Estat Espanyol entra a formar part de la Comunitat Econòmica Europea i per tant, adopta gradualment la Política Agrícola Comunitària. Les subvencions per als pagesos són cada cop més importants i els preus dels productes del camp són garantits. Com a la resta de l'Europa comunitària, l'agricultura es converteix en la indústria més subvencionada de totes. Els animals i plantes salvatges que havien anat evolucionant juntament amb el pagès durant segles no poden seguir el ritme trepidant d'aquesta revolució verda. En alguns països del nord d'Europa comencen a desaparèixer algunes espècies animals i vegetals d'extenses àrees rurals. Es generalitza la destrucció de molts hàbitats que havien sobreviscut durant molts segles degut a la dificultat de conrear-los, a la pobresa dels sòls, salinitat, etc.

IMPACTE EN EL PAISATGE

Els efectes immediats d'aquesta revolució agrícola són la destrucció progressiva d'un bon nombre d'hàbitats seminaturals que eren compatibles amb un cert tipus d'agricultura i ramaderia tradicionals. Aquí l'autor es referirà sobretot a transformacions que s'han produït en alguns punts de l'Alt Empordà. Un dels elements del paisatge empordanès que desapareix amb més celeritat són les tanques o fileres d'arbres, també anomenades closes. De fet aquest terme es refereix al prat que queda clos pels arbres més que no pas a les fileres en elles mateixes. Al final dels anys 70, una bona part de les zones més baixes de la plana eren ocupades per les closes que eren pasturades per les vaques, els cavalls i ramats d'ovelles. A la primavera moltes d'aquestes closes eren regades i sovint l'aigua hi aguantava uns quants dies constituint un ambient molt ric on s'aturaven a alimentar-se grans estols d'ocells migradors, principalment limícoles. La diversitat estructural de la closa, amb el prat, els arbusts i els arbres, es veia encara més enriquida amb la vegetació dels recs i de les parts més baixes i humides dels prats. La recent estabulació de la majoria de les vaques féu que moltes closes fossin llaurades i sembrades amb ordi, gira-sol o blat de moro. El pas de la pastura al conreu anà quasi sempre acompanyat de l'arrencada de fileres d'arbres que entorpien el treball dels tractors. Qui hagi passejat per una closa ben conservada i després ho faci per una de sembrada de blat de moro, haurà notat que mentre a la primera hi haurà observat una bona varietat de papallones -fàcilment unes 20 espècies- a la segona, si té sort hi veurà només alguna papallona de la col.

Molts conreus de secà com la vinya o l'ordi s'han convertit recentment en regadius i, amb l'aterrament dels camps, s'han transformat en camps de blat de moro. Això acompanyat de l'increment en l'ús de pesticides i fertilitzants artificials ha fet que cada cop es vegin menys "males herbes". Alguns animals amb un interès econòmic important com són les perdius *Alectoris rufa* i les guatlles *Coturnix coturnix* s'han vist afectats seriosament per aquesta intensificació. En primer lloc, no s'han pogut adaptar al fet que els camps de cereals siguin segats cada cop més aviat, i per arrodonir-ho, els pollets que neixen no troben els insectes dels quals s'alimenten durant els primers dies de vida i que són indispensables per a llur supervivència.

EFICIÈNCIA ECONÒMICA

Tots aquests canvis en el paisatge rural del nostre país foren més que justificats si d'ells depengués el subministrament d'aliments a la població i l'economia del país. Però fa ben poc hem entrat a la Comunitat Econòmica Europea on cada cop hi ha més productes agrícoles que són excedents i on els productes del camp es paguen a uns preus ben per sobre del seu valor real en el mercat mundial. L'Estat Espanyol era autosuficient l'any 1983 per a la majoria dels productes exceptuant el blat de moro. Cinc anys més tard és probable que aquest nivell d'autosuficiència sigui encara molt més elevat. Mentre que a la resta de la CEE l'agricultura ocupa només el 6% de la població activa, a l'Estat Espanyol n'ocupa el 14,9% l'any 1983. Amb la intensificació agrícola, el més probable és que ens apropem cada cop més a la xifra del 6%, amb la conseqüent pèrdua de llocs de treball.

Ens trobem que s'està destruint el paisatge rural del nostre país per produir més del que ja tenim. Aquests excedents causaran unes despeses addicionals d'emmagatzement que pagarem la majoria dels contribuents.

Essent el turisme la indústria més important d'aquest país, és curiós que estiguem invertint uns recursos importantíssims a fer menys agradable i atractiu el nostre paisatge rural. Com ja hem comentat, estem invertint en una indústria que cada cop dóna menys llocs de treball i que configura com a mínim el 50% del nostre territori. Quan es parla de l'eficiència econòmica de l'agricultura, sovint s'obliden costos addicionals més difícils de valorar com són els que resulten de la contaminació d'aqüífers per nitrats, de cursos d'aigua per l'abocament de sucres i fems que s'acumulen a les granges, de la disminució de la caça, de la pèrdua de qualitat paisatgística de les zones rurals, dels efectes secundaris produïts per la manipulació o ingestió de pesticides, etc.

Finalment, la PAC en general beneficia més els grans propietaris, accentuant les diferències entre pagesos rics i pobres. Essent l'agricultura una indústria tan protegida i subvencionada, els ciutadans d'aquest país haurien de poder dir-hi la seva. Amb els nostres impostos volem contribuir a la destrucció del nostre camp i paisatge o bé volem que aquest suport tingui una altra utilitat?

EL PAISATGE RURAL L'ANY 2000

Fins ací podria semblar que hom està en contra del progrés de l'agricultura i dels interessos dels pagesos. Però això no és així, i és ben sabut que molts pagesos s'estimen la terra, la Natura i el paisatge que els envolta. Per necessitats econòmiques i en part per l'educació que han rebut, s'han vist en la necessitat d'especialitzar-se i d'intensificar la producció. En alguns països com la Gran Bretanya, on el públic és especialment sensible a la degradació del camp i del paisatge, han estat proposades diverses solucions per a aturar la intensificació agrícola i la destrucció del paisatge rural. Marion Shoard proposava entre altres coses l'establiment de controls sobre l'agricultura similars als existents per a activitats urbanístiques. Pye-Smith & R. North proposen un retorn a una agricultura mixta que contribueixi a crear més llocs de treball i on s'estimuli la producció de qualitat enfront de la quantitat. Finalment, Bowers & Cheshire proposen una reducció del preu dels aliments, i l'establiment de subvencions i incentius fiscals de manera que surtin beneficiats els petits propietaris i el paisatge. Ensem proposen la creació d'un impost sobre l'energia utilitzada en l'agricultura i sobre els fertilitzants i pesticides tòxics de manera que reflecteixi llur cost ambiental. Encara que aquestes propostes es refereixen a un altre país i la seva aplicació podria semblar utòpica, en algunes situacions i a escala local poden ésser molt vàlides.

Pensant en el paisatge i el camp que volem per al futur, hom podria començar creant un grup de treball sobre el tema Agricultura i Conservació de la Natura on fos estudiat el conflicte existent entre aquestes dues activitats o filosofies, i on hom preparés el material necessari per a reeducar els pagesos en aquest tema. En segon lloc hom podria crear una "Granja-Pilot", similar a les "Demonstration Farms" angleses on fos demostrat d'una manera pràctica que l'agricultura moderna i la conservació de la Natura no estan renyides i poden conviure perfectament.

En tercer lloc, en l'article 19 de la Council Regulation (EEC) núm. 797/85, hom autoritza els Estats Membres de la CEE a declarar Àrees Ambientament Sensibles on seran subvencionats els pagesos que mantinguin o apliquin tècniques agrícoles compatibles amb les necessitats ambientals específiques de la zona. Aquestes AAS seran establertes en zones de reconeguda importància des del punt de vista ecològic i paisatgístic. Caldria doncs aprofitar aquesta possibilitat i s'hauria de confeccionar un catàleg de les zones agrícoles del país susceptibles d'ésser declarades AAS. Alhora cal pensar en la possibilitat de l'abandó de conreus que ja s'està endegant a alguns països i que, si és dut a terme a casa nostra, hauria de donar prioritat a les àrees d'especial interès natural o paisatgístic incloent-hi sobretot totes aquelles conflictives, com les incloses en Parcs Naturals i altres zones de protecció especial.

Potser encara som a temps perquè l'any 2000 tinguem unes zones rurals on convisquin les finques més modernes i productives amb altres on, mitjançant subvencions estatals i comunitàries, s'assegurin els ingressos dels que hauran d'ésser els jardineros del paisatge i la

natura. Es tracta que el camp, i sobretot el rerapaís, siguin habitables no tan sols pels qui el treballaran, sinó que també ho sigui pels visitants i per tots aquells animals i plantes salvatges que ens han acompanyat al llarg de la història.

BIBLIOGRAFIA

1. BOWERS, J K; CHESHIRE, P 1983; Agriculture, the countryside and land Use. Methuen. London.
2. PYE-SMITH, C; NORTH, R 1984; Working the Land. Temple Smith.
3. SHOARD, M 1980; The Theft of the Countryside. Temple Smith.